

Vajdaság múltja

Danilo Kecić

JOSIP MIRNIĆ: VASA PELAGIĆ I VOJVODINA, KIADTA AZ SzKSz VAJDASÁGI TARTOMÁNYI VEZETŐSÉGÉNEK TÖRTÉNELMI LEVÉLTÁRA, NOVI SAD, 1959.

1959 decemberében megjelent a hatodik könyv *Az első vajdasági szocialisták* című sorozatából, amelyet az SzKSz vajdasági tartományi vezetőségének történelmi levéltára indított el néhány évvel ezelőtt.

E sorozat második könyveként három évvel ezelőtt jelent meg az első okiratgyűjtemény *Vasa Pelagić* vajdasági kapcsolatairól. A *Vasa Pelagić* című első kötet anyagát dr. Kosta Milutinović gyűjtötte össze és rendezte, miután hosszabb ideig önállóan kutatótt *Vasa Pelagić* erre vonatkozó írásai és levelei után.

Azonban a *Vasa Pelagić és Vajdaság* első kötetének megjelenése után — valamennyi vajdasági levéltár anyagának, a beográdi városi levéltár zemmuni magisztrátusra vonatkozó anyagának, a zágzebi állami levéltár és né-

hány magyarországi és ausztriai levéltár anyagának háromévi módszeres átvizsgálása során, amelyet a vajdasági munkásmozgalom 1867—1895 évi történetére vonatkozó okiratok felkutatására megindult vállalkozás keretében az SzKSz vajdasági vezetőségének történelmi levéltára szervezett — még néhány száz új, eddig ismeretlen okiratot, cikket és hírt találtak *Vasa Pelagić*ről, illetőleg *Vasa Pelagić* vajdasági tevékenységéről.

És míg az első kötet 174 oldalon kizárólag *Pelagić* tollából eredő írásokat és leveleket, illetőleg hozzá intézett leveleket tartalmaz, ez a második, sokkal terjedelmesebb kötet 291 oldalon 252 újabb adalékot, továbbá tíz cikket és hírt közöl *Pelagić*ről, amelyek kizárólag az akkori Magyarország, Ausztria és Horvátország hatósági szerveinek kölcsönös érintkezéséből származnak. A *Vasa Pelagić és Vajdaság* két kötete tehát kiegészíti egymást és szerves egészet alkot.

Vasa Pelagić, a fáradhatatlan népbun és népművelő, a szabadság harcosa, a szociális forradalmárrá fejlődött dacos lázadó, szocialista mozgalmunk egyik legérdekesebb alakja, aki páratlanul erőteljes hatással volt a szocialis-

ta eszmék kibontakozására a Vajdaságban — Mirnics Józsefben kitűnő fel dolgozót kapott.

Ez a kötet — háromévi kitartó és rendszeres munka eredménye — a szerző páratlan szorgalma, türelme és a legapróbb részletekre is kiterjedő alaposága folytán jól megvilágítja és tudományosan megmagyarázza még a legapróbb mozzanatokat, sőt szinte jelentéktelen személyeket is, akikről csak mellesleg történik említés. Pelagicsal kapcsolatban és így rendkívül nagymértékben elősegíti, hogy a legapróbb részletekig felidézhesük Vasa Pelagicsnak, bizonyára az első vajdasági illegális szocialistának, a haladó eszmék és a szocialista gondolat fákhlyahordozójának, számos szociális és forradalmi cikk és röpirat szerzőjének életútját és tevékenységét, aki termékeny és sokoldalú munkásságával sikeresen előkészíti a talajt, hogy a szociáldemokrata párt tevékenysége gyümölcsöző legyen Vajdaságban, kiváltképpen Szerémségben.

A mellékelt okiratok alapján páratlan módon figyelemmel kísérhetjük a hatóságok nyugtalanságát, fáradhatatlan nyomozását és hajszáját Pelagics kézrekerítésére, akinek a cikkeit és röpiratait nemcsak szívesen olvasták, hanem bizvást mondhatjuk, valósággal „falták” Vajdaságban, kiváltképpen a gazdaságilag viszonylag elmaradottabb Szerémségben, amelynek gyűlékony talaja alkalmasabb terep volt a lázongásra mint, kezdetben, a szociáldemokrata tanok megértésére és elfogadására.

A könyv Vasa Pelagicsnak a nemzeti kérdésben vallott álláspontjáról is tartalmaz adalékokat. Erre vonatkozólag kézzelfogható példát találunk Pelagics azoknak írt válaszában, akik azt állították, hogy nemzeti előítéletek és nemzeti türelmetlenség homályosítják el látókörét, Pelagics a Népszavában, a Magyar Szociáldemokrata Párt lapjában így válaszolt ezekre a támadásokra: „Nekem minden nemzet kedves, de gyűlölöm a szabadság, a jog és az igazság ellenségeit akár óhitűek vagy újhitűek, szerbek vagy magyarok, oroszok vagy törökök”.

Am nemcsak ez, hanem más adalékok és Pelagicsnak a könyvben foglalt dokumentumokkal megvilágított más

akciói is kidomborítják és hatásosan szemléltetik ebben a kérdésben elfoglalt álláspontját, a balkáni és kárpáti mépek föderációjáról vallott eszméjéből pedig vitathatatlanul proletár-forradalmi, mondhatjuk marxi álláspontja sugárzik és tör felszínre.

Levéltári okiratokon és elsőrendű forrásokon kívül a könyv melléklete tíz magyarországi és vajdasági lapban megjelent cikket és hírt is közöl Pelagicsról.

Ezek az új dokumentumok, kiváltképpen pedig a lelkiismeretes és gondos magyarázatok jóval kiegészítik és kibővítik ismereteiket Pelagicsról, Pelagics vajdasági kapcsolatairól és határsáról a szocialista és forradalmi eszmék kibontakozására Vajdaságban, nemkülönben a vajdasági politikai és társadalmi aktivistákkal való kapcsolatairól.

Mirnics József e páratlanul gazdag tartalmú művének megismerése után — jóllehet néhány olyan adalékot is tartalmaz, amely nem vonatkozik Pelagics tevékenységére vagy tevékenységének vajdasági következményeire, jóllehet a VII. fejezet címének megfogalmazása nem egészen megfelelő és némi zavar van a mellékletek időrendi sorrendjében, ahol a Torontál 1875 januárban közölt hírei Pelagics kiáltványának Noviszádon történt elkobzásáról (248-249 oldal) a Népszavában (1880 április) a Függetlenségben (1880 május) és az Arbeiter Wochen-Chronik-ban (1882 május 243—247 oldal) megjelent hírek után következnek és jóllehet hiányzik a név- és tárgymutató (ami e sorozatba tartozó könyvek minden szerzőjének mulasztása) — meg kell állapítani, hogy ez a könyv a négy évvel ezelőtt elindított *Az első vajdasági szocialisták* című sorozat színvonalasabb kötetei közé tartozik.

Ebben a rövid, tájékoztató ismertetésben közölt néhány adat és mozzanat csak részben szemlélteti Mirnics József könyvének páratlanul gazdag tartalmát. E könyv kétségtelenül kitűnő szolgálatot tesz mindazoknak, akik ezzel a tudományos anyaggal foglalkoznak vagy a szocialista gondolat vajdasági térhódításának időszaka iránt érdeklődnek.